

Irak çölünden Dumlupınar'a

Son vuruş, İzmir'e doğru 26 Ağustos 1922'de başlar. Emperyalistlerin oyuncağı Yunan ordusunu temizleme hareketinin başlangıcıdır bu. Bu sefer Mehmet'ler ne Irak çölünde ne Galiçya'dadır. 30 Ağustos zaferiyle kentleri, kasabaları kurtararak İzmir'e doğru koşmaktadır.

Prof. TARIK ZAFER TUNAYA

Londra'da İmparatorluk Savaş Müzesi'nin (Imperial War Museum) salonlarında Orta Doğu'nun I. Dünya Savaşı'ndaki oluşumunu gösteren sergiyi geziyoruz. Yakın tarih belgelerle, krokilerle, fotoğraflarla, savaşta kalma eşyalarla ve savaşta canlandırılan sahnelerle sergileniyor. Adım başında İngilizlerle Türkler karşı karşıya.

Gezmeye gelenlerin büyük çoğunluğu ortaokuldan başlayarak öğrenci grupları. Akın akın geçmişi öğrenmeye, gencecik kafalarını şartlandırmaya geliyorlar. Onlara tarihi bugünün kuşağı istediği biçimde sunuyor.

MİLAS VE İRAK ÇÖLÜ!

Sergi özenle hazırlanmış. Tarih sanhesinin o zamanki aktörleri fotoğraflarıyla, el yazılarıyla oradalar.

Bir vitrin dikkatimi çekti. Tam donanımıyla elinde silahı bir İngiliz askeri. Çevresinde iç çamaşırlarından dolaklarına, kunduralarına, katkat elbiselerine, çikolata, peksimet, çayına kadar tüm gereksinimleri bir bir, gramajlarıyla konmuş. Kocaman ve kanlı bir biftek dilimi de tabloyu tamamlıyor.

Yer yer Türk askeri de var. Ama onun böyle şeyleri yok. Ayağındaki çarık bile fazla. Çünkü çoğu zaman kundurası da yoktu.

Küçük bir pano üzerinde birkaç er mektubu. İyice yaklaşırsanız birinde şu adresi okursunuz:

“Bağdat vilâyetinin Irak çölünde Kırkbeşinci Fırka'nın Yüzkırkikinci Alayı'nın Üçüncü Taburu'nun Birinci Bölüğü'nde Gökseke Karyeli Hacı'nın Molla Hüseyin'e mahsustur”.

Milas'tan postalanmış. Bir daha, bir daha okudum. İlgimi anlayan çok nazık müze yöneticisi, “Bizde bunlardan bir dolu var” dedi. Arşiv kitaplığında öntüme getirilen büyük bir kutuyu galiba ilk açan ben oldum.

Hep bu tür belgeler. “İbrahim Efendizade Arif Efendi Matbaası - 1322” basılı küçük boyda kur'anlar. Sayfaları dağılmış. Askerlik cüzdanları, kimileri kесе içinde ince sicimle sarılı. Ve hâlâ -69 yıl sonra- sanki terli ve buruşuk.

Etrafımda insanlar harıl harıl çalışıyor, yazıyorlar. Herhalde gözlerindeki bir tuhaf, bir garip buğuyu farketmediler.

İlginç bir durum daha. Bu belgenin kısmen üstünde Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Alman “sefir-i kebirî” ile imzaladıkları andlaşmanın Fransızca, el yazısıyla metni var. Sultan Reşad'ın Sadrazamı temsilci atama yazısıyla beraber. Yazının son satırları: “...Murahasımızın kendisine verdiğim talimat dairesinde icra edeceğim müzakerat ve ukudu kabul ve tasdik eylemeyi taahhüt ediyorum. Buna binaen imza ve zürine mühr-ü hümayunumu vazettim. 2 Ağustos 1914”.

Bu anlaşma imzalandığı için

Milas'lı Molla Hüseyin Irak çölünde idi.

KAYNAĞA İNEBİLMEK

Bu anlaşma gereği, iki milyon sekizyüzbin kişi askere çağrılmıştı. Bu anlaşma gereği Harbi Umumi'nin en büyük ordusu olarak Kafkas, İran, Sina-Filistin, Hicaz, Yemen, Çanakale, Romanya, Galiçya, Make-donya cephelelerinde ve kesimlerinde durup dinlenmeden savaşmıştır.

Dahası da var. Bu ordu savaş girdiği zaman bir yorgunlar ordusuydu. Trablusgarp, Balkan savaşları yenilgiyle kapanmıştı. Arnavutluk, Yemen isyanları çok yıpratıcı olmuşlardı. Ülkenin en verimli bölgeleri yitilmişti ve nihayet Osmanlı İmparatorluğu gerileme sürecinden parçalanma dönemine girmişti. Her şeyini “İğneden ipliğe kadar dışardan getirmeye mecbur” (Bu cümle Kara Kemal Bey'e aittir) bu ülkede, dağ gibi zorluklara rağmen Milas'lı Molla Hüseyin'ler, Biga'lı Mehmet Çavuş'lar, daha niceleri düşmana kök söktürüyorlardı.

Bu ülkede, bu Anadolu'da hâlâ dinç ve güçlü bir “şey” vardı. Can çekişen geçici kadrolardan ayrı dipdiri bir kaynak. Savaş sürüldüğü zaman bu insan deposu umulmaz, inanılmaz nitelikte milyonlarca Mehmetçik yaratabiliyor, eski “muesseseler” birer birer yıkılırken, o bir süreklilik sağlayabiliyordu. Savaşta üstün bir yetenekle çarpı-

şıyor ve “sessiz sessiz kanını dö-küyordu” (Bu da Talât Paşa'nın sözüdür).

KİMDİ BU İNSAN?

“Türk Askeri” Batılı yazarlar, politikacılar ve tarihçiler için bir “muamma”dır bugün de. Akıl erdiremedikleri, kendi şablonlarına sığmayan bu sorunu bir türlü çözmemişlerdir.

Batıda çizilmiş Türk askeri portresi tutarsız ve anlamsızdır. Kimine göre O “yemeden yaşayan” bir insandır. Ve “eğer yiyecek ekmeği olsaydı çoktan Sofya'daydı”. Kimi daha da bilgiçlik taslar: “200-300 mermi, bir matara su ve acımış yağda kavruğu bir kaç peksimete, bir mitralyozun kendisini vaadedilen cennete götüresiyse kadar yerinde mihli” kalabilen kişi “le Soldat Turc”tür. Mareşal Fevzi Çakmak'ın “Encyclopedia Britannica”dan aldığı bir başka tanım daha: Yarı aç yarı çıplak büyük bir sebat ve tahammül göstererek imkânsız bir işi başara-bilen ordu.

Daha fazla tane yazarları onu yeniliğe alışmayan bir kitlenin eşantionu saymışlar, iyi kötü her emre başeğen tutumu üzerinde durmuşlardır.

Bu fikirlerin sahipleri hep yabancısı. Bizimkilerden burada söz etmiyorum.

Belirtmek istediğim şu: Batılılar çoğu zaman cahillikle cesurluğu eş anlamda benimsedikleri için, değer yargılarında ve ileriye dönük tahminlerinde gerçeki olamamışlardır.

Anlamadıkları, anlayamadıkları -belki de anlayamayacakları- kolu kanadı kırık bir devlet kadrosu içinde dipdiri bir savaşım gücünün, hesapları altüst ederek ortaya çıkması ve davasını savunabilmesidir.

Ve şimdi Atatürk konuşuyor: “Askerlerimizin biraz çıplak, yırtık elbise ile bulunması hiçbir vakit bizim için bir şeyn (ayıp) teşkil etmez. Bana Fransızlar, elbisesiz askerlerin çete olduklarından bahsettikleri zaman, ha-

